

К. О. САВЧУК

Костянтин Олександрович Савчук, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ОТОН ОТОНОВИЧ ЕЙХЕЛЬМАН – ВИДАТНИЙ ПРЕДСТАВНИК КИЇВСЬКОЇ ШКОЛИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Протягом XIX – початку XX століття Університет Святого Володимира (Київський) був одним з найважливішим осередків дослідження міжнародного права в Російській імперії. Фундатором київської школи міжнародного права небезпідставно вважають видатного правознавця, професора Костянтина Олексійовича Неволіна (1806–1855), який хоча і не був юристом-міжнародником за фахом, але у своїй фундаментальній праці «Енциклопедія законодавства» багато уваги приділив дослідженню міжнародно-правової проблематики, в першу чергу, історії міжнародного права та міжнародно-правових вчень. У 1842 р. в університеті була утворена окрема кафедра загальнонародного права. Протягом тривалого періоду часу викладати цю дисципліну доручали професорам інших кафедр, серед яких варто згадати О. О. Федотова-Чехівського, М. Д. Іванишева, поки у 1853 р. кафедрі не зайняв один з найвидатніших вітчизняних юристів-міжнародників Василь Андрійович Незабитовський (1824–1883), з іменем якого пов'язана ціла епоха в розвитку вітчизняної міжнародно-правової науки. Разом з В. А. Незабитовським в університеті певний час працювали такі відомі фахівці як Роман Іванович Базинер (1842–?) та князь Михайло Родіонович Кантакузін-Сперанський (1848–1894). Після смерті В. А. Незабитовського кафедру міжнародного права Університету Святого Володимира обійняв Отон Отонівч Ейхельман (1854–1943). Він був дуже непересічною особистістю. Балтійській німець, випускник Дерптського університету, який у зрілому віці переїхав в Київ і пов'язав свою наукову кар'єру з Університетом Св. Володимира, він у буреломні 1917–1921 рр. активно включився до української державотворчої роботи, працював на посадах заступника міністра торгівлі і промисловості та заступника міністра закордонних справ УНР, був автором проекту Конституції УНР, а після поразки визвольних змагань опинився на еміграції. Внесок О. О. Ейхельмана в розвиток науки міжнародного права важко переоцінити – він є автором значної кількості праць з міжнародного права, надрукованих російською, німецькою та українською мовами. Наукову біографію та міжнародно-правові погляди О. О. Ейхельмана досліджували такі вчені як В. Е. Грабар¹ та Д. Б. Левін², але зі зрозумілих причин у їхніх працях навіть не згадується про практичну діяльність вченого в уряді УНР та наукову діяльність на еміграції. Серед сучасних українських юристів-міжнародників, які займалися дослідженням наукової діяльності О. О. Ейхельмана слід перш за все вказати на Л. Г. Заблоцьку³. Автор даної публікації у співавторстві з професором В. Н. Денисовим також зверталися до біографії та міжнародно-правової спадщини О. О. Ейхельмана⁴. З політо-

логічної точки зору суспільно-політичні погляди О. О. Ейхельмана досліджували В. А. Потульніцький⁵ та Я. Б. Турчин⁶. Вітчизняні конституціоналісти також аналізували державно-правові ідеї О. О. Ейхельмана, особливо розроблений ним проект конституції УНР⁷. Тим не менш міжнародно-правові ідеї цього вченого залишаються недостатньо дослідженими, особливо під кутом зору їх співставлення з сучасним міжнародним правом, що і обумовлює актуальність даної публікації.

Отон Отонович Ейхельман народився 27 квітня 1854 р. у Санкт-Петербурзі у сім'ї балтійських німців. Закінчив гімназію у місті Ревелі (тепер Таллін, столиця Естонії). Вищу освіту він отримав на юридичному факультеті Дерптського (Юр'ївського, зараз Тартуського) університету, який закінчив у 1875 р. зі ступенем кандидата прав, захистивши кандидатську дисертацію «Про міжнародно-правові зносини при Петрі Великому». У 1876 р. він склав у Дерпті магістерський екзамен по кафедрі міжнародного права і в 1878 р. захистив дисертацію на тему «Про режим військового полону». У цьому ж році він зайняв запропоновану йому посаду доцента державного та адміністративного права в Демідівському юридичному ліцеї в Ярославлі. Продовжуючи займатися дослідженням законів та звичаїв війни у 1880 р. О. О. Ейхельман захистив в Університеті Святого Володимира докторську дисертацію на тему «Військове зайняття ворожої країни», після чого став екстраординарним професором ліцею. У Ярославлі вчений пропрацював порівняно недовго, а з 1882 р. його життя та наукова діяльність були надовго пов'язані з Києвом. У 1882 р. він був обраний екстраординарним професором Університету Святого Володимира по кафедрі найважливіших іноземних законодавств, а у 1884 р. після смерті В. А. Незабитовського зайняв кафедру міжнародного права, яку обіймав більше тридцяти років. У 1905-1909 рр. О. О. Ейхельман був деканом юридичного факультету університету. У 1907 р. йому було присвоєно звання заслуженого професора університету. Викладацьку діяльність в Університеті Святого Володимира О. О. Ейхельман поєднував з читанням лекцій в інших вищих навчальних закладах Києва. Водночас з 1908 по 1913 рр. він був директором Київського комерційного інституту. О. О. Ейхельман брав активну участь у суспільно-політичному житті Києва будучи у 1898–1906 гласним Київської міської думи. Після проголошення незалежності України у 1918 р. він включився в державотворчий процес, віддавши багаторічний науковий і практичний досвід своїй новій батьківщині. У 1918–1919 О. О. Ейхельман був членом ради Міністерства торгівлі і промисловості та Міністерства закордонних справ, у 1920–1922 рр. – товаришем міністра закордонних справ, брав участь у багатьох міжнародних переговорах української держави, зокрема з Радянською Росією у травні-жовтні 1918 р. та був членом урядової комісії УНР з розробки проекту Конституції Української держави⁸. Після остаточної поразки УНР та встановлення радянської влади в Україні вчений вимушений був емігрувати до Праги, де продовжив як науково-дослідницьку та викладацьку, так і громадсько-політичну роботу. У 1921 р. в м. Тарнові (Польща) був опублікований проект Конституції – основних державних законів УНР, побудований на принципі народного суверенітету і федералізму. В Чехословаччині О. О. Ейхельман працював професором Українського вільного університету у Празі та Української господарської академії в Подєбрадах, викладаючи курси міжнародного, адміністративного, торговельного права, історії державних конституцій, основ права, історії політичних вчень та історії філософії права тощо. У 1924 р. він був обраний дійсним членом Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка. Помер Отон Отонович 21 лютого 1943 р. в м. Празі.

Аналізуючи науковий доробок вченого в галузі міжнародного права варто відмітити, що хоча більшість його праць присвячені різним аспектам права війни⁹, він також досліджував загальні проблеми міжнародного права та питання його історії. Характерною рисою міжнародно-правових поглядів О. О. Ейхельмана було те, що будучи послідовним і переконаним позитивістом, він робив особливий наголос на необхідності вивчення міжнародного права в контексті його застосування до конкретних держав. В. Е. Грабар цілком справедливо охарактеризував О. О. Ейхельмана як крайнього позитивіста¹⁰. У 1887–1889 рр. О. О. Ейхельман підготував і видав фундаментальну «Хрестоматію російського міжнародного права» – збірку міжнародних договорів, укладених Російською імперією, та актів внутрішнього російського законодавства з питань,

пов'язаних з міжнародним правом. Розпочавши складання цієї «Хрестоматії» лише як посібника для читання університетського курсу міжнародного права, О. О. Ейхельман у процесі роботи поставив собі за мету підготувати, як він сам зазначав, «по можливості повну збірку всіх договорів та законів, якими визначаються міжнародні відносини Росії, та включити до нього також тексти багатьох таких статей, які нині не є для Росії обов'язковою нормою, але які мають значення для загальної теорії нашого предмета (тобто теорії міжнародного права – К.С.)»¹¹. У лаконічній, але водночас досить змістовній передмові до першої частини цього видання вчений коротко викладає свої погляди на загальні проблеми міжнародного права, які в подальшому будуть розвинуті ним у інших наукових працях. Як позитивіст, він виступає проти перебільшення юридичного значення загального міжнародного права і критикує недостатню увагу міжнародно-правової науки до юридичного аналізу партикулярних норм, а ідею створення загального кодексу міжнародного права і міжнародного суду називає наївною¹². «Хрестоматія» О. О. Ейхельмана побудована наступним чином. Перший том містить двосторонні договори Росії з різними державами з різних предметів суспільно-культурних інтересів держави, багатосторонні міжнародні конвенції з цих же питань, а також міжнародні договори за участю Росії, які стосуються шляхів сполучення, особливо міжнародних річок та проток. Далі в першому томі розміщуються договори Росії з Туреччиною, Єгиптом, Персією, Китаєм, Японією, Кореєю, Хівною, Бухарою та Гавайями. Другий том включає політичні договори Росії з європейськими та американськими державами, союзні договори, чинні міжнародні договори Росії з різних предметів суспільно-культурних інтересів та шляхів сполучення, джерела права війни та акти внутрішнього російського законодавства з питань, які стосуються міжнародного та міжнародного приватного права. Саме цю сукупність міжнародних та внутрішніх актів та О. О. Ейхельман називав «російським міжнародним правом». Одночасно він почав друкувати свої лекції з міжнародного права. Найповнішим зібранням його лекцій є видання 1905 р.¹³, деякі уривки з якої були нещодавно перевидані в «Антології української юридичної думки», яка була підготовлена в Інституті держави і права ім. В. М. Корецького НАН України¹⁴ та у виданні «Наука міжнародного права в університеті Святого Володимира», що була Інститутом міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка¹⁵. О. О. Ейхельман розумів міжнародне право як «правовий порядок, що визначає міжнародні відносини незалежних одна від одної держав»¹⁶. Основою міжнародно-правового вчення О. О. Ейхельмана є теза про те, що міжнародне право поділяється на дві основні групи правових норм: до першої з них належать загальні норми, що є однаково обов'язковими для всіх держав (загальне, абсолютне, необхідне і природне міжнародне право); до другої – норми окремі, партикулярні або особливі, що є обов'язковими лише для окремих держав. Перша група норм – це основні права в міжнародному праві, які є незмінними постулатами, непреложними аксіомами мирного співіснування держав і складають мінімум міжнародного права¹⁷. Надзвичайно цікавим є зауваження О. О. Ейхельмана, що в основних правах в міжнародному праві «норми (курсив О. О. Ейхельмана) позитивного міжнародного права та відповідні *положення* (курсив О. О. Ейхельмана) природного права складають одне постійне ціле»¹⁸. В якості основних прав в міжнародному праві вчений розумів наступне: право особистості і незалежності держав, рівність між державами, взаємна повага особи держави; взаємна свобода – тобто не примусовість волевиявлення при вступі держав у договірні відносини між собою; право держав захищатися проти порушення їхніх прав за допомогою репресалій, мирної блокади та війни; міжнародну відповідальність держав за дії своїх дипломатичних представників та органів влади в міжнародних відносинах, які порушують права іншої держави та особи, яка користується покровительством останньої; обмеження представників держави при укладенні міжнародного договору повноваженнями, наданими відповідною владою в державі та обов'язковість укладеного уповноваженими міжнародного договору для держави відповідно до цих умов; непорушність укладених між державами договорів і загалом виконання зобов'язань між державами, але з правом односторонньої відмови від виконання договору з причини «*res non sic stantibus*»; свободу відкритого моря, як *res communis*, для користування ним всіма народами, при виключенні тери-

торіального верховенства окремих держав у відкритому морі; обов'язок воюючих держав дотримуватися під час війни, репресалій та мирної блокади певних обмежень, обумовлених правомірною метою названих насильницьких дій, що здійснюються для власної необхідної оборони, оскільки правомірною метою війни – послабити військові сили супротивника, а не свавільно знищити супротивника; право держави залишитися нейтральною під час війни між третіми державами¹⁹. До другої групи норм у міжнародному праві вчений зараховував абсолютну більшість матеріалів міжнародного права, і зазначав, що ці норми містяться в міжнародних договорах та законодавстві окремих держав. Кожна держава в силу своєї міжнародно-правової незалежності на свій розсуд самостійно визначає необхідність участі в нормах міжнародного права цієї категорії. При чому, вона може робити це як шляхом укладення міжнародних договорів з іншими державами, так і за допомогою власних законів – тобто зовсім автономно від інших держав. У цих міркуваннях виявляється своєрідність міжнародно-правового вчення О. О. Ейхельмана, який в системі джерел міжнародного права надзвичайно важливе місце відводив саме національному законодавству держав. Українська дослідниця історії науки міжнародного права Л. Г. Заблоцька слушно підкреслювала, що О. О. Ейхельман зробив першу спробу комплексного підходу до міжнародно-правового регулювання, особливість якого полягає в тому, що ця спроба здійснювалася з точки зору міжнародно-правової практики, щодо якої автор мав наміри врахувати і відобразити тісний взаємозв'язок міжнародної і національної правових систем та їх взаємодію²⁰. Отже, О. О. Ейхельман стверджував, що для кожної держави має обов'язкову силу також його партикулярне (національне) міжнародне право: для Росії – російське міжнародне право, для Німеччини – німецьке, для Франції – французьке тощо. Характерною особливістю поглядів О. О. Ейхельмана було те, що він підкреслював надзвичайно важливу роль порівняльного правознавства для розробки міжнародно-правової теорії. «Порівняльна юриспруденція має можливість підмітити в цій численній практиці міжнародних договорів (та законодавств різних країн) загальну засаду, яка складає широку систему, – теоретично зрозуміло, у вищій ступені цікаву, але і практично, в сенсі, так би мовити, практичного укладу міжнародно-правового життя даної епохи, досить важливу»²¹, – стверджував він. Він зазначав, що звичайно, ці загальні засади не можуть мати юридично обов'язкової сили для жодної держави, але вони є позитивною теорією практики міжнародно-правових відносин держав, яка значною мірою впливає на практику укладення загальних міжнародних договорів в різних сферах.

Аналізуючи питання міжнародної правосуб'єктності О. О. Ейхельман займає досить типову для позитивіста позицію, згідно з якою суб'єктами міжнародного права можуть вважатися тільки держави. Він поділяє суб'єкти міжнародного права на абсолютні – тобто суверенні держави та обмежені або умовні – тобто несуверенні держави, а в окремих випадках навіть і деякі «автономні області» держав, наприклад колонії Англії. Загалом міжнародне право регулює тільки відносини незалежних держав (абсолютних суб'єктів міжнародного права), але інколи може регулювати і відносини між абсолютними та обмеженими суб'єктами міжнародного права чи навіть тільки між обмеженими суб'єктами. Поняття джерела права О. О. Ейхельман визначає як «той правотворчий акт, який надає даній окремій нормі права, або цілому кодексу норм права, значення юридичної обов'язковості»²². Серед джерел міжнародного права він виокремлює: 1) природне право; 2) міжнародні угоди держав; 3) автономні закони та розпорядження держави; 4) юридичне тлумачення за аналогією. На його думку, значення природного права як джерела міжнародного права полягає в тому, що основні права в міжнародному праві не випливають ані з договору, ані зі звичаю і складаються безпосередньо з природного права. Отже, хоча О. О. Ейхельмана і можна вважати, так би мовити, зразковим позитивістом, він, тим не менш, визнає природне право важливим джерелом міжнародного права. «Міжнародна угода або договір є самою звичайною та самою, нібито явною формою утворення норм міжнародного права»²³, – зазначає він. Як вже зазначалося вище, О. О. Ейхельман послідовно захищав точку зору, відповідно до якої внутрішнє законодавство держав є джерелом міжнародного права. Аргументуючи свою позицію, він стверджував, що «держава, видаючи подібні закони та розпорядження, робить це для того, щоб вони «дотри-

мувалися» її органами щодо інших держав; останні (та їхні піддані) знають про такі закони і розпорядження завдяки офіційному оголошенню про них, і вони також зобов'язані та вправі узгоджувати з ними свої дії, стикаючись зі сферою дії держави, що видала ці закони і розпорядження»²⁴. Також О. О. Ейхельман вважав джерелом міжнародного права юридичне тлумачення за аналогією, але зазначав, що воно застосовується в міжнародному праві дуже обмежено. Особливістю міжнародно-правових поглядів О. О. Ейхельмана є категоричне заперечення ролі звичаю як джерела міжнародного права. Критикуючи загально визнану тезу про те, що звичай є одним з основних джерел міжнародного права він зазначав, що звичай в юридичному розумінні цього терміну не може створюватися у відносинах між незалежними одна від одної державами. Оскільки «звичаєве право може створюватися лише там, де існує відповідна авторитетна влада... яка охороняє норму звичаєвого права, яка склалася», то «звідти зрозуміло, що між державами за відсутності подібної влади між ними, звичаєве право не може створюватися»²⁵.

Досліджуючи питання гарантій дотримання норм міжнародного права державами, О. О. Ейхельман висловлює слушну, на наш погляд думку, що абсолютне дотримання всіх законодавчих норм не в змозі забезпечити жодна правова система. Але ступінь дотримання правових норм у міжнародному праві, на думку О. О. Ейхельмана, значно вище ніж у внутрішньому праві. Пояснення юридично обов'язкової сили міжнародного права у нього суто позитивістське: «міцний історичний склад сучасного міжнародно-правового життя цивілізованого світу, розумність та практичність норм чинного міжнародного права забезпечують міжнародному праву в житті народів безсумнівне панування, як юридичної засади»²⁶.

Свої погляди на фундаментальні зміни в міжнародному праві, які відбулися після Першої світової війни та створення Ліги Націй О. О. Ейхельман висловив у своїй праці «Побутові підстави, правничий уклад і сучасний культурний поступ міжнародного права»²⁷, написаній ним українською мовою і опублікованій у 1931 р. під час перебування в еміграції в Чехословаччині. У 2004 р. вона була повністю перевидана Інститутом держави і права ім. В. М. Корецького НАН України в рамках «Антології української юридичної думки»²⁸ і таким чином фактично заново введена у науковий обіг. В цій праці О. О. Ейхельман продовжує наполягати на своїй тезі про те, в сфері міжнародно-правового життя правопорушення трапляються набагато рідше ніж у внутрішньодержавному праві. «Тут не буває тих масових порушень норм права, що є таким щоденним явищем у житті кожної держави, що так виразно в числах показує щорічна судова статистика кожної країни. В міжнародних зносинах держав навіть далекої аналогії масових правопорушень немає; тут в обставинах зносин між державними урядами її навіть не може бути»²⁹, – наголошує він. Але в міжнародних відносинах, підкреслює вчений, великою проблемою є те, що у випадку, коли міждержавний спір не може бути розв'язаний мирним шляхом, держави можуть вдаватися до війни, «результат якої є вже справою факту: залежить від перемоги сильнішої сторони, якою може зробитися і сторона не права»³⁰. О. О. Ейхельман позитивно оцінює Пакт Бріана-Келлога 1928 р., але вважає його лише платонічним політичним жестом. На його думку, набагато важливішим для забезпечення миру є створення Постійної палати третейського суду та Постійної палати міжнародного правосуддя. Саме ці установи зміцнюють моральний і політичний авторитет міжнародного права в реальному житті. Поняття міжнародного права О. О. Ейхельман визначає наступним чином: «міжнародне права є: 1) правовий порядок, який 2) означає обов'язкові норми 3) у публічно-правових відносинах 4) між незалежними одна від одної державами, згідно міжнародно-правовими спілками держав»³¹. Вчений продовжує дотримуватися висловленої ще у своїх перших лекціях думки, що основними суб'єктами міжнародного права є держави. Він рішуче заперечує визнання міжнародної правосуб'єктності індивіда, аргументуючи свою думку тим, що договори стосовно статусу національних меншин, укладені у 1919–1923 рр., які надають право окремим групам населення (національним меншинам) звертатися до іноземних держав або до Ліги Націй у справі захисту своїх прав, є поодинокими випадками, які принципово не змінюють поняття міжнародної правосуб'єктності. Також він залишається переконаним захисником своєї концепції існування в міжнародному праві основних і партикулярних норм.

Таким чином, можна зробити наступні висновки. О. О. Ейхельман, безперечно, належить до найвидатніших особистостей у вітчизняній доктрині міжнародного права, яскраво репрезентуючи її позитивістський напрямок. Він намагався уникнути надмірної політизації та моралізації, що так характерно для цієї галузі юриспруденції, та зосередитися на виключно юридичному аналізі міжнародного права. Основою його міжнародно-правового вчення була концепція існування в міжнародному праві основних (тобто обов'язкових для всіх держав норм міжнародного права, які О. О. Ейхельман розглядав як загальне, абсолютне, необхідне і природне міжнародне право) і партикулярних норм (тобто норм, що є обов'язковими лише для окремих держав).

¹ Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917). – М., 2005. – С. 435–437.

² Левин Д. Б. Наука международного права в России в конце XIX и в начале XX веков. – М., 1982. – С.

³ Заблоцька Л. Розвиток науки міжнародного права вченими Університету Св. Володимира // Український часопис міжнародного права. – № 1. – 1993. – С. 117–134; Заблоцька Л. Г. Ейхельман Отон Отонович // Юридична енциклопедія. – Т. 2. – К., 1999. – С. 320.

⁴ Денисов В. Н., Савчук К. О. Ейхельман Отон Отонович // Антологія української юридичної думки. Том 8: Міжнародне право / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. – К., 2004. – С. 314–316.

⁵ Потульницький В. А. Історія української політології. – К., 1992. – С. 212–216.

⁶ Турчин Я. Б. Життєвий шлях О. Ейхельмана: громадсько-політична та наукова діяльність // <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=24&c=608>; Турчин Я. Б. Отто Ейхельман про реформу місцевого самоврядування в Україні // Наукові праці МДГУ імені Петра Могили. – серія «Політичні науки». – Т. 79. – Вип. 66. – С. 106–110.

⁷ Див., наприклад: Присяжнюк А. Й. Конституційне будівництво в Українській Народній Республіці доби Директорії (листопад 1918–початок 1921 рр.). Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Харків, 2002. – 19 с.; Стецюк П. Отто Ейхельман (1854–1943) // Вибори та демократія. – № 1(7). – 2006. – С. 122–125.

⁸ Детальніше про це див.: Турчин Я. Б. Життєвий шлях О. Ейхельмана: громадсько-політична та наукова діяльність // <http://www.politik.org.ua/vid/bookscontent.php3?b=24&c=608>

⁹ Див зокрема його магістерську та докторську дисертації: Ueber die Kriegsgefangenschaft: Eine voelkerrechtliche Studie – Dorpat, 1878. – 200 р.; Эйхельман О. Военное занятие неприятельской страны. – Ярославль, 1879. – 241 с.

¹⁰ Грабарь В. Э. Материалы к истории литературы международного права в России (1647–1917). – М., 2005. – С. 436.

¹¹ Эйхельман О. Хрестоматия русского международного права. Ч. 1. – К., 1887. – С. V.

¹² Там само. – С. X.

¹³ Эйхельман О. О. Очерки из лекций по международному праву. – К., 1905. – 394 с.

¹⁴ Эйхельман О. О. Очерки из лекций по международному праву // Антологія української юридичної думки. Том 8: Міжнародне право / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. – К., 2004. – С. 317–331.

¹⁵ Эйхельман О. О. Очерки из лекций по международному праву // Наука міжнародного права в університеті Святого Володимира. В 2 т. Том 2: О. О. Ейхельман, П. М. Богаєвський, О. О. Жилін / Упорядники О. В. Задорожній, В. А. Короткий. – К., 2004. – С. 8–146.

¹⁶ Там само. – С. 8.

¹⁷ Варто зазначити, що на думку Л. Г. Заблоцької, О. О. Ейхельман був першим юристом-міжнародником, який сформулював термін «мирне співіснування»; Див.: Заблоцька Л. Розвиток науки міжнародного права вченими Університету Св. Володимира // Український часопис міжнародного права. – № 1. – 1993. – С. 132.

¹⁸ Эйхельман О. О. Очерки из лекций по международному праву // Наука міжнародного права в університеті Святого Володимира. В 2 т. Том 2: О. О. Ейхельман, П. М. Богаєвський, О. О. Жилін / Упорядники О. В. Задорожній, В. А. Короткий. – К., 2004. – С. 9.

¹⁹ Там само. – С. 9–10.

²⁰ Заблоцька Л. Розвиток науки міжнародного права вченими Університету Св. Володимира // Український часопис міжнародного права. – № 1. – 1993. – С. 132.

²¹ *Эйхельман О. О.* Очерки из лекций по международному праву // Наука международного права в университете Святого Володимира. В 2 т. Том 2: О. О. Эйхельман, П. М. Богаевський, О. О. Жилін / Упорядники О. В. Задорожній, В. А. Короткий. – К., 2004. – С. 10.

²² Там само. – С. 16.

²³ Там само. – С. 20.

²⁴ Там само. – С. 21.

²⁵ Там само. – С. 22-23.

²⁶ Там само. – С. 39.

²⁷ *Эйхельман О.* Побутові підстави, правничий уклад і сучасний культурний поступ міжнародного права // Записки Української господарської академії в ЧСР. – Подєбради, 1931. – Т. 3. – Вип. 1. – С. 108-153.

²⁸ *Эйхельман О. О.* Побутові підстави, правничий уклад і сучасний культурний поступ міжнародного права // Антологія української юридичної думки. Том 8: Міжнародне право / Упорядники: В. Н. Денисов, К. О. Савчук; відп. редактор В. Н. Денисов. – К., 2004. – С. 332-382.

²⁹ Там само. – С. 333.

³⁰ Там само. – С. 334.

³¹ Там само. – С. 353.

Резюме

В этой статье анализируются международно-правовые взгляды одного из наиболее известных отечественных юристов-международников, профессора международного права Университета Святого Владимира Оттона Отоновича Эйхельмана (1854–1943).

Summary

This article is devoted to analyze international-legal thoughts of one of the most well-known domestic international lawyers, professor of St. Volodymyr University Oton Otonovich Eykhelman (1854–1943).

Отримано 1.09.2009

Г. Є. ВОРОБИЙОВА (ТИХОМИРОВА)

Галина Євгенівна Воробійова (Тихомирова), аспірантка Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ РЕСПУБЛІКИ ГРЕЦІЯ

Реалізація норм міжнародного права є втіленням норм міжнародного права у життя через дії або відмову від дій суб'єктів міжнародного права, їхню діяльність щодо практичного здійснення міжнародно-правових розпоряджень¹. Дослідження концептуальних та функціонально-процесуальних аспектів механізму реалізації норм міжнародного права у внутрішньому праві завжди було і залишається однією з актуальних проблем міжнародно-правової науки. Особливо багато досліджень присвячено співвідношенням та визначенням особливостей термінів «реалізація», «імплементация», «інкорпорація» міжнародно-правових норм. Про це, зокрема, свідчить велика кількість наукових публікацій з цієї проблематики, яка переконує не лише в актуальності цієї проблеми, а й у прагненні до її наукового висвітлення з боку багатьох юристів міжнародників та конституціоналістів. Не дивно, що як українські автори, серед яких слід відзначити В. Н. Денисова, М. О. Баймуратова, М. В. Буроменського, В. Г. Буткевича, А. С. Гавердовського, О. В. Задорожнього, В. І. Муравйова, Ю. С. Шемшученка та ін., так і автори

© Г. Є. Воробійова (Тихомирова), 2009